

samk

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

NELLA PÖLLÄNEN

Pankin vastuut rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä

LIIKETALOUDEN TUTKINTO-OHJELMA
2024

TIIVISTELMÄ

Pöllänen, Nella: Pankin vastuut rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä

Opinnäytetyö, AMK

Liiketalouden tutkinto-ohjelma

Marraskuu 2024

Sivumäärä: 42

Opinnäytetyössä tarkasteltiin pankkien vastuita rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää pankkien lainsäädännöllisiä velvoitteita sekä käytäntöjä, joilla ehkäistään talousrikollisuutta. Tavoitteena oli syventää ymmärrystä pankkitoimihenkilöiden roolista ja heidän osaamisensa tarpeista, kun tarkoituksena on täyttää sääntelyn mukaisia vaatimuksia.

Tutkimus toteutettiin lainopillisena opinnäytetyönä, jonka avulla selvitettiin pankkien vastuita kansainvälisen sekä kansallisen sääntelyn valossa. Menetelmänä käytettiin lainsäädännön ja viranomaisohjeiden tutkimista sekä niiden vaikutusten analysointia pankkien päivittäiseen toimintaan ja näiden asiakassuhteisiin. Tutkimuksen aineisto koostui lainsäädännöstä ja pankkialaa koskevista viranomaisohjeistuksista.

Tuloksissa havaittiin, että pankit ovat keskeisessä asemassa talousrikollisuuden torjunnassa, mutta sääntelyn tehokas noudattaminen vaatii pankkitoimihenkilöiltä laajaa osaamista ja jatkuvaa koulutusta. Riskiperusteinen lähestymistapa ja asiakkaiden laadukas tunteminen todettiin olennaisiksi tekijöiksi, joilla pankit voivat tunnistaa ja ehkäistä mahdollisimman tehokkaasti epäilyttäviä liiketoimia.

Johtopäätöksessä todettiin, että rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ehkäisy pankkitoiminnassa on monivaiheinen prosessi, joka vaatii organisaation sisällä yhtenäisiä toimintamalleja ja viranomaisten kanssa tehtävää tiivistä yhteistyötä. Opinnäytetyöllä laadittiin kattavan tietopaketti, jota voidaan hyödyntää erityisesti pankkitoimihenkilöiden koulutuksessa, ja se tarjoaa myös laajan teoreettisen pohjan pankkien sisäisten ohjeistusten ja toimintamallien kehittämiseksi talousrikollisuuden torjunnassa.

Avainsanat: rahanpesu, terrorismin rahoittaminen, pankit, sääntely, riskienhallinta, rahanpesulaki, ilmoitusvelvollisuus

ABSTRACT

Pöllänen, Nella: Banks' responsibilities in preventing money laundering and the financing of terrorism

Bachelor's thesis

Bachelor of Business Administration

November 2024

Number of pages: 42

In this thesis, the responsibility of banks in preventing money laundering and terrorist financing was examined. The purpose of the study was to clarify the regulatory obligations and practices of banks aiming to prevent financial crimes. The goal was to deepen the understanding of the roles and skills required of bank personnel to effectively understand and meet regulatory requirements.

The research was conducted as a legal dogmatics, exploring the responsibilities of the banks within the framework of both international and national regulations. The research methodology included analyzing regulations and official guidelines and examining their impact on the daily operations and customer relations of banks. The research materials consisted of legislation, regulatory guidelines, and documents from specific authorities in the banking sector.

The findings indicate that banks play a crucial role in combating financial crime, although effective compliance necessitates comprehensive expertise and continuous training for bank personnel. A risk-based approach and customers' quality knowledge were identified as essential measures enabling banks to effectively identify and prevent suspicious transactions.

The study concluded that the prevention of money laundering and terrorist financing within banking operations is a multi-stage process, requiring uniform internal practices and close collaboration with authorities. This thesis produced a comprehensive overview that can be especially useful in training banking personnel. Additionally, it provides a comprehensive theoretical foundation for developing internal guidelines and practices to combat financial crime in the banking sector.

Keywords: money laundering, terrorist financing, banks, regulation, risk management, anti- money laundering law, reporting obligations

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TYÖN TARKOITUS JA MENETELMÄT	6
2.1 Tausta ja tutkimuskysymykset.....	7
2.2 Toimeksiantajana Yritys X.....	8
2.3 Lainopillinen opinnäytetyö	9
3 LAINSÄÄDÄNTÖ	11
3.1 Rikoslaki	11
3.2 Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä.....	12
3.3 Laki varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi	13
3.4 Euroopan Unionin rahanpesudirektiivit	13
4 TERRORISMIN RAHOITTAMINEN JA RAHANPESU	15
4.1 Terrorismin rahoittaminen.....	16
4.2 Rahanpesun historia sekä nykytilanne	17
5 VIRANOMAISET JA TOIMIJAT	18
5.1 FATF – Financial Action Task Force	19
5.2 Suomen Finanssivalvonta	20
6 ASIAKKAAN TUNTEMINEN JA TUNNISTAMINEN.....	21
6.1 Asiakkaan tuntemistietojen säilyttäminen	22
6.2 Asiakkaan tehostettu tunteminen	23
6.3 PEP – Politically exposed person.....	24
6.4 Compliance -toiminto pankeissa.....	25
7 KÄTEINEN JA VAROJEN ALKUPERÄ.....	26
7.1 Käteinen raha nykypäivänä	27
8 ILMOITUSVELVOLLISUUS	28
8.1 Whistleblowing – järjestelmä	29
8.2 Liiketoimen keskeyttäminen ja siitä kieltäytyminen.....	30
9 HUIJAUSMUOTOJA SEKÄ NIIDEN TUNNUSMERKKEJÄ	31
9.1 Identiteettivarkaus	31
9.2 Muulitoiminta ja rakkaushuijaukset.....	32
9.3 Bulvaani.....	33
9.4 Sijoitushuijaus	33
9.5 Tietojen kalastelu (Phishing)	34
10 POHDINTA JA LOPPUTULOS	35
LÄHTEET.....	38

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella pankin lainsäädännöllisiä velvoitteita, joiden tarkoituksena on estää rahanpesun sekä terrorismin rahoittamista. Aihetta tarkastellaan erityisesti liiketoimintaa harjoittavalla pankkitoimialalla sekä aihe tukee sääntelyn alla työskentelevän toimihenkilön pankin velvollisuuksien tuntemista. Opinnäytetyön teoriaosioissa syvennyttään käsiteltävään aiheeseen sekä tarkastellaan talousrikollisuuden historiaa. Tämän jälkeen opinnäytetyössä käsitellään viranomaistahoja, jotka liittyvät olennaisesti rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjuntaan. Opinnäytetyö selventää lukijallensa, miten lakien sekä erilaisten säädösten tulkinta näkyy pankkitoiminnassa sekä millainen on pankin rooli rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä.

Pankit ovat velvollisia noudattamaan määrättyjä lakeja sekä sääntelyä asiakassuhteidensa hallinnoimisessa, jonka vuoksi lainsäädännön tarkastelu on keskeinen osa opinnäytetyön sisältöä. Tällä tavalla voidaan avata lainsäädännön sekä viranomaisten sääntelyn merkitystä pankkien yleisiin toimintakäytäntöihin. Asiakastunnistaminen on tärkeä osa-alue rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ehkäisemisessä sekä olennainen osa-alue opinnäytetyön aiheen kokonaisuuden kannalta. Aiheen kokonaisuudella viitataan keskeisiin teemoihin, jotka auttavat lukijaa ymmärtämään opinnäytetyön aiheen eri osa-alueiden merkityksien yhteydet. Kun eri osa-alueet käsitellään kokonaisuutena, voidaan tarjota käytännönläheinen sekä selkeä opinnäytetyö, joka auttaa tiedostamaan pankin vastuut sekä velvoitteet rahanpesun sekä terrorismin rahoittamisen torjunnassa.

Työn lopputulos tarjoaa lukijallensa kattavan kuvan siitä, mitä pankkeihin kohdistuvia velvollisuuksia rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä tulee ottaa huomioon, jotta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjuminen

olisi mahdollisimman tehokasta. Opinnäytetyössä teoria selittää keskeiset käsitteet lukijalle, kuten rahanpesun sekä terrorismin rahoittamisen sekä niitä koskevat lait ja säädökset. Opinnäytetyöhön on rakennettu tiivis sekä keskeinen tietoperusta rahanpesun estämiseen ja terrorismin rahoittamisen torjumiin liittyvästä kansainvälisestä sekä suomalaisesta lainsäädännöstä, asiakkaan tuntemisesta, toimintaa valvovista viranomaisista sekä pankin ilmoitusvelvollisuudesta. Lopuksi arvioin opinnäytetyön onnistumisen, havainnot sekä johtopäätökset.

2 TYÖN TARKOITUS JA MENETELMÄT

Opinnäytetyössä käsitellään keskeistä teoriaa aiheen ympäriltä, jota on rahanpesun sekä terrorismin rahoittamisen avaaminen käsitteenä, kansainväliset sekä kansalliset sääntelyviranomaiset, asiakkaan tunteminen sekä erilaiset huijausmuodot, joita rikolliset hyödyntävät. Rahanpesu sekä terrorismin rahoittamisen keskeisen teorian avaaminen on tärkeää, jotta voidaan tunnistaa erilaisia riski-indikaattoreita sekä varoittavia signaaleja mahdollisesta rikollisesta toiminnasta.

Opinnäytetyön lähteet koostuvat lainsäädännöstä, viranomaisten julkaisuista sekä oikeuskirjallisuudesta, jotta voidaan varmistua aiheen ajankohtaisuudesta sekä tiedon oikeellisuudesta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunnasta. Keskeisimpiä aiheeseen liittyviä lähteitä ovat lainsäädäntö sekä viranomaislähteet. Tärkeät käsiteltävät lait opinnäytetyössä ovat Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (444/2017), Laki Finanssivalvonnasta (878/2008) sekä Laki varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi (325/2013). Viranomaislähteitä, jotka tarjoavat ohjeita sekä sääntöjä pankeille ovat esimerkiksi poliisi.fi, finanssivalvonta sekä aluehallintovirasto. Näihin viranomaislähteitä hyödyntäessä, voidaan opinnäytetyötä rikastuttaa tarjoamalla laajempaa näkemystä, analyysyjä sekä kattavampaa aihepiiriin

ymmärrystä, sillä nämä toimijat liittyvät keskeisesti roolillaan rahanpesuun sekä terrorismin rahoittamisen torjuntaan.

Rahanpesun sekä terrorismin rahoittamisen torjunta muodostuu monesta eri osa-alueesta, jotka muodostavat yhdessä tehokkaan riskienhallinnallisen kokonaisuuden. Pankissa tulee laatia riskiarvioita, luokitella asiakkaansa riskien mukaisesti, koottava tietoa asiakkaista, seurattava heidän toimintaansa sekä tarvittaessa ilmoittaa viranomaisille epäilyttävästä liiketoimesta. (Wuolijoki, 2022, s. 114.)

2.1 Tausta ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön aihe valikoitui oman finanssialan työkokemukseni pohjalta, jossa päivittäinen asiakaskontaktointi on tuonut aiheen lähelle omaa arkea, sekä aihe on merkittävä ja ajankohtainen ongelma globaalissa talousjärjestelmässämme. Toimihenkilöllä on omat velvollisuutensa toimia sääntelyn määräämällä tavalla ja mitä paremmin pankin vastuut sekä velvoitteet hallitsee, on myös henkilökohtaista työskentelyä helpompi organisoida sekä tehdä vastuullisesti. Pankkien rooli on äärimmäisen keskeinen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunnassa, sillä niiden velvollisuuksiin kuuluu tunnistaa epäilyttäviä maksuliiketapahtumia sekä valvoa ja torjua tällaista rikollisuutta viranomaisten sekä lain edellyttämällä tavalla. Opinnäytetyö tarjoaa mahdollisuuden lukijalleen syventyä ymmärtämään, miksi pankit toimivat säännellyllä tavalla sekä mitä haasteita pankit mahdollisesti kohtaavat tiukkaa sääntelyä noudattaessaan.

Työn laatu, toimihenkilön arviointikyky sekä koulutuksen merkitys ovat keskeinen osa-alue pankkitoimihenkilön työtehtävissä asiakasrajapinnassa. Opinnäytetyön avulla voidaan tukea jatkuvaa osaamisen kehittämistä, ammattitaiton hallintaa sekä tunnistamaan pankin rooli sekä vastuu ja havaitsemaan minikäläinen liiketoimi on normaalista poikkeavaa. Opinnäytetyöllä voidaan myös edistää pankin toimihenkilöiden yhdenmukaista toimintaa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunnassa, mikä luo tukea yhtenäisiin käytäntöihin.

Samalla opinnäytetyö voi toimia koulutusmateriaalina, jolla tuetaan uusien työntekijöiden perehdytystä ja auttaa heitä myös sopeutumaan nopeasti pankkitoimintaan.

Opinnäytetyön on tarkoitus vastata kysymyksiin, millaisia vaatimuksia pankkien on noudatettava rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunnassa, millainen merkitys pankkien jatkuvalla koulutuksella talousrikollisuuden torjunnassa sekä millä tavoin sääntely ja suositukset auttavat pankkeja parantamaan kykyään torjua talousrikollisuutta tehokkaasti? Opinnäytetyössä käsitellään myös varojen alkuperäselvityksien merkitystä pankkitoiminnassa, sillä käteisvarojen laillisuudesta varmistuminen on keskeinen osa rikollisilta toiminoilta suojautuessa.

Tutkimuskysymysten merkitys pohjautuu keskeisiin opinnäytetyön aihetta sivuaviin teemoihin, jotka tulee ymmärtää rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunnassa. Tutkimuskysymykset korostavat ymmärrystä lainsäädännön velvoittavuudesta pankkien toimintaan sekä avaavat lukijalle pankin vastuullisen roolin sekä vaadittavat toimenpiteet epäilyttävien tapahtumien havaitsemisessa sekä ilmoittamisessa.

2.2 Toimeksiantajana Yritys X

Opinnäytetyö on laadittu toimeksiantajalle yritys X, jonka nimeä ei tulla mainitsemaan tässä opinnäytetyössä. Opinnäytetyössä kaikki pankkitoimintaa koskevat tiedot ovat yleisluontoisia sekä julkista tietoa, jotta opinnäytetyössä voidaan kunnioittaa toimeksiantaja -yrityksen tietosuojaa sekä liikesalaisuuksia. Yritys kuuluu finanssialan toimijoihin, jossa rahanpesun estäminen sekä terrorismin rahoittamisen torjuminen kuuluvat sen jokapäiväisiin velvollisuuksiin. Yritys X tarjoaa laajasti pankkipalveluita yksityishenkilöille ja yrityksille, sekä pyrkii toiminnallaan tukemaan taloudellisuutta sekä kestäväää kehitystä. Yritys X omaa pitkän historian sekä vahvan aseman Suomen Finanssimarkkinoilla ja onkin erityisen luotettu toimija.

Pankin toimihenkilöt kohtaavat päivittäin erilaisia asiakkaita ja laadukkaasti koulutettuina heillä on suuret valmiudet havaita sekä estää rahanpesua sekä terrorismin rahoittamisen torjuntaa. Rahanpesu itsessään vääristää taloudellista tilannetta sekä sillä rahoitetaan usein muitakin rikollisia toimia. Koska rahanpesu koskee eri toimijoita maailmanlaajuisesti, opinnäytetyö voi olla hyödyllinen myös laajemmin finanssitoimialalla ja näin ollen edistää parempaa turvallisuutta. Opinnäytetyön avulla yritys X pystyy myös tarjoamaan työntekijöilleen nykyisen koulutusmateriaalin tueksi laajan tietoperustan kohti turvallisempaa sekä asiantuntevampaa tulevaisuutta.

2.3 Lainopillinen opinnäytetyö

Opinnäytetyössä tutkimusmenetelmänä toimii lainopillinen menetelmä. Oikeusdogmatiikalla eli lainopilla tutkitaan voimassa olevaa oikeutta sekä eri oikeuslähteiden ja laista löytyvien materiaalien merkitystä (Hirvonen, 2011, s. 23). Tietoperusta opinnäytetyön teoreettiselle viitekehykselle on rakennettu pääasiassa valvovien viranomaisten ohjeistuksista sekä lainsäädännöstä, jotka ovat pankin roolille rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä tärkein lähde. Tarkastellessa rahanpesua aiheena yleisemmästä näkökulmasta, on lähdemateriaalina hyödynnetty myös aihetta käsittelevää kirjallisuutta sekä viranomaisten verkkosivuja.

Lainopillinen menetelmä soveltuu parhaiten rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen liittyvien velvoitteiden tarkasteluun, sillä se mahdollistaa voimassa olevan lainsäädännön analysoinnin sekä oikeuslähteiden tulkitsemisen. Tämä on tärkeää, sillä menetelmä auttaa esimerkiksi pankkitoimihenkilöä ymmärtämään velvoitteensa sekä vastuunsa, kun opinnäytetyössä on avattu sääntelyä, lakeja sekä muuta kirjallisuutta, jotka muodostavat perustan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjumiselle. Opinnäytetyön teoria keskittyy pelkästään lainsäädäntöön sekä oikeuskäytäntöihin, ilman että siinä kerätään tai käsitellään salassa pidettävää informaatiota, henkilö- tai pankkien toimintaan liittyviä tietoja. Työssä on näin varmistettu eettisten periaatteiden noudattaminen sekä tutkimuksen osalta sen läpinäkyvyys ja julkisuus.

Olemassa olevan oikeusongelman oikeudellinen sisältö pohjautuu aina olemassa oleviin oikeuslähteisiin, jolloin lainopilla pyritään hyödyntämään olemassa olevaa oikeutta sekä oikeusjärjestystä, jotta voidaan tehdä tulkintaa tutkimusta varten. (Husa ym., 2010, s. 20). Oikeusnormit voidaan jakaa tulkintakannanottoihin ja normikannanottoihin, joiden välillä erottelu ontuu. Lainmerkitys ja voimassa oleva oikeus eivät kohtaa aina muista oikeuslähteistä löytyvän materiaalin kanssa, jonka vuoksi lainopilla pyritään tätä selvittämään. Lainopilla tutkitaan myös erilaisia oikeusperiaatteita eli tuotetaan myös kannanottoja. (Hirvonen, 2011, s. 22–24).

Opinnäytetyöhön ei laadita erillistä opasta toimihenkilölle, sillä siihen liittyy useita erilaisia haasteita, jotka saattavat olla toimeksiantajalle epäedukkaita. Talousrikollisuuden torjuntaa käsittelevä lainsäädäntö sekä velvoitteet ovat monimutkaisia sekä laajoja, jonka vuoksi oppaan laatimisen kannalta, voi olla haastavaa tuoda kaikki nämä tärkeät osa-alueet esille. Sääntelyvaatimukset ovat alati muuttuvia, jonka vuoksi opasta tulisi säännöllisesti päivittää eli opas saattaa vanhentua nopeasti. Lisäksi oppaan kohderyhmää on vaikea rajata, sillä eri liiketoimintayksiköillä työskentelevät toimihenkilöt eivät tarvitse opasta samalla tavalla. Pankeilla on käytössään olemassa olevia resursseja henkilöstön kouluttamiseksi, jonka vuoksi tämä lainopillinen opinnäytetyö toimii itsessään sekä oppimisen tukena että Yritys X:n henkilöstön jatkuvan oppimisen tukena organisaation oman koulutuskäytännön lisäksi.

Lainopillinen menetelmä on perusteltu valinta opinnäytetyössä, jossa käsitellään pankin vastuita ja velvollisuuksia rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä useista syistä. Ensinnäkin se mahdollistaa laadukkaan yleisen tason analyysin voimassa olevasta lainsäädännöstä ja viranomaisohjeista, mitkä ovat keskeisiä ymmärtääkseen pankkien velvoitteet. Toiseksi tämä menetelmä tarjoaa välineet lainsäädännön kehityksen tutkimiseen ja sen vaikutusten arvioimiseen pankkien toimintaan, auttaen lukijaa ymmärtämään kansallisten ja kansainvälisten sääntelyvaatimusten vaikutusta talousrikollisuuden torjumiseksi. Kolmanneksi opinnäytetyön tieteellinen lähestymistapa tuo tutkimukseen luotettavuutta ja varmistaa sen ajankohtaisuuden, sillä lainsäädäntö on jatkuvasti muuttuvaa. Lisäksi lainopillinen analyysi voi johtaa ideoihin

pankkien toimihenkilöiden koulutuksen parantamiseksi, mikä lisää heidän valmiuksiansa vastata talousrikollisuuden haasteisiin ilman tarvetta erilliselle op-
paalle. Yhteenvedona voidaan todeta, että lainopillinen menetelmä tarjoaa van-
kan perustan pankkien vastuiden ja velvollisuuksien yleiselle ja tieteelliselle
analysoinnille rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä.

3 LAINSÄÄDÄNTÖ

Suomessa rahanpesu kriminalisoitiin ensimmäisen kerran vuonna 1994 kätke-
misrikoksen tekemuodoista yhtenä. Rahanpesu on ollut Suomessa rangaista-
vaa jo yli neljännesvuosisadan. Rahanpesu nousi osaksi kansainvälisen krimi-
naalipolitiikan keskiötä 1980-luvulla Yhdysvaltojen aloitettua sodan huumaus-
aineita vastaan. Tällöin määriteltiin niin sanottu Wienin yleissopimus, jossa
määriteltiin rahanpesun tekemuodot sekä veloitettiin sopimuksen osapuolet
kriminalisoimaan rahanpesu. Sopimus saatettiin voimaan 1994, jolloin sopi-
muksen allekirjoitti 190 eri maata. (Hyttinen, 2021, s. 35.) Vuonna 2008 saa-
tettiin voimaan laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä. (An-
dersén & Salmela, 2024, s. 53).

3.1 Rikoslaki

Rikoslaki 39/1889 säättää Suomen rikosoikeudellisen lainsäädännön ja sisäl-
tää rikoksiksi luettavat teot ja näistä koituvat rangaistukset. Laki sisältää ran-
gaistuksen laadun sekä lain alaisuuteen kuuluvat rikokset. Rangaistus vaihte-
lee vankeustuomiosta sakkoihin, rikoksen mukaan. Rikoslaisissa säädetään
myös rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen määritelmät ja niiden tuomiot.

Terrorismin rahoittamisesta säädetään rikoslain 34 a luvun 5 §:ssä. Rahanpe-
susta kertoo rikoslain luku 32, johon sisältyy rahanpesun lisäksi kätkemisrikos.
Tavallisen rahanpesun lisäksi, myös rangaistavia tekoja ovat törkeä

rahanpesu, tuottamuksellinen rahanpesu, rahanpesurikkomukset sekä salahanke törkeän rahanpesun tuottamiseksi. (Rikoslaki 39/1889, 32 luku)

Rahanpesulla tarkoitetaan rikoslain (39/1889) 32 luvun 6–10 § mukaan rikoksella hankitun omaisuuden, sen tuottaman hyödyn tai edellä mainittujen tilalle tulleen omaisuuden todellisen alkuperän, luonteen, sijainnin tai siihen kohdistuvien oikeuksien tai määräämistöiden häivyttäminen tai peittäminen tai näissä avustaminen. Terrorismin rahoittamisella tarkoitetaan rikoslain 34 a luvun 5, 5 a ja 5 b § mukaan sellaista toimintaa, jossa suoraan tai välillisesti kerätään tai annetaan varoja tietoisina siitä, että ne käytetään terrorismirikosten, kuten panttivangin ottamisen, tuhotyön, ydinräjähderikoksen tai kansainvälisiin yleissopimuksiin liittyvien tekojen rahoittamiseen. Myös yritys on rangaistava teko.

3.2 Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä

Rahanpesulain eli lain rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (444/2017) tavoitteena on ehkäistä rahanpesua sekä terrorismin rahoittamista, edistää kyseisen toiminnan paljastumista sekä selvittää ja tehostaa tällaisen rikollisen toiminnan takaisinsaantia ja jäljittämistä. Rahanpesulaki velvoittaa tiettyjen alojen elinkeinoharjoittajat laatimaan riskiarvion väärinkäytösriskeistä, jotka niiden toimintaan katsotaan liittyvän sekä tuntemaan ja tunnistamaan asiakkaansa. Toimijoiden tulee ehkäistä rahanpesua ja terrorismin rahoittamista omilla toimillaan ja ilmoittaa epäilyttävistä tai normaalista poikkeavista tapahtumista keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskukselle. (Rahanpesu.fi, n.d.)

Rahanpesu sekä terrorismin rahoittaminen muodostavat rahoitusjärjestelmälle huomattavan suuren ongelman ja kansainvälisen rikollisuuden torjumiseksi on oltava yhteisiä keinoja. Rahanpesulain tavoitteena on ollut, että lainsäädännössä huomioidaan riskiperusteinen lähestymistapa, edistää viranomaisten yhteistyötä, yhdenmukaistaa viranomaisten toimintavaltuuksia sekä ennen

kaikkea luoda toimiva sekä kustannustehokas kansallinen järjestelmä. (HE 228/2016, s. 50.)

3.3 Laki varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi

Lain varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi (325/2013) tarkoituksena on torjua terrorismin rahoittamista ehkäisemällä kyseisen lain mukaan sellainen varojen siirtäminen, käyttäminen, muuntaminen, liikkuminen ja käsitteleminen, jolla muunnettaisiin niiden sijaintia, määrää, omistusta, luonnetta, käyttötarkoitusta tai hallintaa. Varojen jäädyttämislailla viitataan myös sellaisiin toimenpiteisiin, joilla estetään muutokset, jotka mahdollistaisivat varojen käytön. (Laki varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi 325/2013, 2§.)

Varat, jotka kuuluvat oikeushenkilölle tai luonnolliselle henkilölle, jonka katsotaan sekaantuneen toimintaan, joka on tuomittu rikoslain 34 a luvun mukaisiin tekoihin, on jäädytettävä. Keskusrikospoliisi arvioi varojen jäädyttämisen edellytyksien voimassaolon kuuden kuukauden välein. (Laki varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi 253/2013 3 § & 11 §.)

3.4 Euroopan Unionin rahanpesudirektiivit

Euroopassa rahanpesun vastaisia, aktiivisia toimijoita ovat olleet Euroopan unioni (EU) ja Euroopan neuvosto (EN). Näistä tahoista molemmat ovat osallistuneet rahanpesunvastaiseen toimintaan yhtä kauan, kuin rahanpesu on ollut osa kansainvälistä kriminaalipolitiikkaa. Vuosina 1991–2018 Euroopan unioni on antanut yhteensä kuusi direktiiviä, joiden tarkoituksena on ollut pyrkiä harmonisoimaan jäsenmaiden rahanpesulainsäädäntöä. Ensimmäistä kertaa Euroopan unionissa rahanpesu nousi esille vuonna 1991, jolloin alkunsa sai yleisesti kutsuttu ensimmäinen rahanpesudirektiivi. Toinen rahanpesudirektiivi annettiin vuonna 2001, jolloin jäsenmaille listattiin enemmän velvoitteita rahanpesun vastaiseen toimintaan. (Hyttinen, 2021, s. 45–49.)

Kolmannella rahanpesudirektiivillä kiristettiin entisestään preventiivistä lain-säädäntöä, esimerkiksi asiakkaiden tuntemisvelvollisuutta. Kolmas rahanpesudirektiivi on myös ensimmäinen direktiivi, jossa rahanpesu on linkitetty myös terrorismin vastaisiin toimenpiteisiin. Kolmas rahanpesudirektiivi on ollut suuri osa kansallista prosessia, jonka avulla on saavutettu laajaa hyväksyntää lain-säädännön toimenpiteille, jotka olisivat saattaneet kohdata vastustusta. (Hyttinen, 2021, s. 51.)

Neljännän rahanpesudirektiivin seurauksena Suomessa säädettiin uusi voimaan tullut laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (444/2017). Tämä kyseinen rahanpesudirektiivi kumosi kolmannen rahanpesudirektiivin. Neljättä rahanpesudirektiiviä on täydennetty Euroopan parlamentin ja neuvoston viidennellä rahanpesudirektiivillä, joka laajensi entisestään rahanpesun sääntelyn soveltamisalaa. Viidennen rahanpesudirektiivin suurin painoarvo koskee virtuaalivaluuttojen sääntelyvelvoitteita. Rahanpesulakia on täydennetty useasti sen voimaantulon jälkeen, joka on välttämätöntä, sillä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen keinot kehittyvät yhtä nopeasti. (Hyttinen, 2021, s. 51–53.)

Euroopan keskuspankin eli EKP:n tehtävänä on hoitaa yhdessä finanssivalvontaviranomaisten kanssa pankkivalvontatehtäviä. EKP aloitti vuonna 2014 pankkivalvontatoimintansa ja sen suorittama toiminta perustuu EU-asetuksiin. EKP valvoo pankkeja euroalueella eikä sen toiminta kata kaikkia EU-jäsenvaltioita. Suuret pankit aiheuttavat kokonsa vuoksi suuren riskin järjestelmille ja ovat tästä syystä EKP:n suoran valvonnan alla. Valvontavastuu kuuluu kuitenkin pääasiassa koko kotivaltion viranomaiselle ja EKP:n valvontaan kuuluu likviditeettien, riittävyksien, sekä riskienhallinnan valvonta riippumatta riskilajista. Yhteistä pankkivalvontamekanismia käsittelevän asetuksen eli YVM-asetuksen artikloissa 9–18 on säädetty EKP:n toimintavaltuuksista valvontatehtäviä hoitaessaan ja EKP:lla on vähintään samanlaiset valtuudet hoitaa valvontatehtäviä kuin myös kansallisilla finanssivalvontaviranomaisilla. (Wuolijoki, 2022, s. 65–67.)

4 TERRORISMIN RAHOITTAMINEN JA RAHANPESU

Tässä luvussa käsitellään rahanpesua ja terrorismin rahoittamista, kahta toisiinsa erittäin vahvasti liittyvää rikollista toimintaa, jotka muodostavat haasteen nykyaikaiselle yhteiskunnalle. Pankit ovat keskeisessä asemassa näiden ilmiöiden torjumisessa ja toimihenkilön on tärkeää ymmärtää, ettei heidän roolinsa rajoitu ainoastaan lakien noudattamiseen vaan heidän tulee kehittää jatkuvasti omaa osaamistaan sekä tietämystään, jotta voivat ymmärtää aiheen merkityksen pankkitoiminnassa.

Pankkitoiminta on ollut tiukasti säädeltyä Suomessa koko sen historian ajan. Sääntely keskittyy luottolaitossäädäntöön ja tämä sääntelyn tarve johtuu pankkialan erityisen tärkeästä roolista koko yhteiskunnassa. Mikäli pankkitoiminta häiriintyy, saattavat sen vaikutukset heijastua nopeasti koko yhteiskuntaan. (Wuolijoki, 2022, s. 3.)

Rahanpesulla tarkoitetaan toimintaa, jossa laittomasta tai rikollisesta alkuperästä olevia varoja pyritään kierrättämään laillisten maksujärjestelmien läpi varojen tosiasiallisen alkuperän, luonteen tai omistajan peittämiseksi. Terrorismin rahoittaminen puolestaan tarkoittaa terroristiseen tarkoitukseen hankittua tai kerättyä laitonta alkuperää olevia varoja. Rahanpesun sekä terrorismin torjuntaa koskeva sääntely on edennyt niin pitkälle nyky-yhteiskunnassa, että se on muodostunut osaksi pankkisääntelyä. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä, pankkien merkitys perustuu keskeiseen tehtävään maksujenvälityksessä, jolla voidaan vaikeuttaa rikollisten toimintaa ja näin ollen edistää rikosten ennaltaehkäisyä tai jopa rikollisten kiinni saamista. Pankkien tehtäväksi on tämän kaiken lisäksi myös säädetty sen asiakkaiden huolellinen tarkkailu sekä epäilyttävien toimien ilmoittaminen viranomaisille. Pankissa tulee tehdä riskiarvioita, koottava asiakkaista tietoja sekä lajiteltava heidät riskiperusteisesti. Tämä muodostaa laajan sekä tehokkaan kokonaisuuden talousrikollisuuden torjumiseksi. (Wuolijoki, 2022, s. 114–115.)

Rahanpesussa esiintyy tyypillisesti kolmivaiheinen rakenne. Prosessi käynnistyy varojen liikkeelle laittamisella sijoitusvaiheessa, jossa rikoshyöty pyritään saamaan osaksi laillista taloutta siirtämällä se joko maantieteellisesti toiseen paikkaan, tai osaksi rahoitusjärjestelmää. Sijoitusvaiheessa myös pankkien mahdollisuudet torjua talousrikollisuutta ovat parhaimmat, mutta mitä pidemmälle rahanpesu etenee, myös mahdollisuudet torjua tätä ilmiötä heikkenevät. Tyypillisin rahanpesun menetelmä on rikollisten käteisvarojen muuttaminen sähköiseksi varallisuudeksi tallettamalla ne esimerkiksi pankkitilille, joka on avattu tätä varten. Joskus rikoshyöty jaetaan pienempiin eriin, jotka talletetaan eri pankkeihin useamman eri rikollisen toimesta. Tällöin varojen vastaanottajan on hankalampi havaita rahojen rikollinen alkuperä. (Sahavirta, 2008, s. 26.)

Tämän jälkeen rikollinen pyrkii keksimään tavan häivyttää varojen alkuperä keinolla millä hyvänsä, jota kutsutaan harhautusvaiheeksi. Tällöin jo lailliseen järjestelmään saatujen varojen alkuperä pyritään häivyttämään, jotta varat voitaisiin palauttaa esirikoksen tekijälle. Kun varojen alkuperä on saatu häivytettyä, palautusvaiheessa pyritään saattamaan rikolliset varat loppukäyttöön, kun niiden alkuperä pystytään osoittamaan näennäisen lailliseksi. Palautusvaiheessa voidaan pyrkiä saattamaan varoja osaksi laillista talousjärjestelmää tai terroristisen teon valmisteluun. (Andersén & Salmela, 2024, s. 23; Sahavirta, 2008, s. 31–33.)

4.1 Terrorismin rahoittaminen

Terrorismin rahoittamisella tarkoitetaan tekoa, jolla välillisesti tai suoraan kerätään varoja rahoittaakseen rikoslaissa erillisesti määriteltyä rikosta, kuten esimerkiksi panttivangin ottaminen tai terrorististen pommi-iskujen torjumista käsittelevässä yleissopimuksessa tarkoitettua rikosta. Terrorismin rahoittamisen estäminen sekä selvittäminen liittyy tänä päivänä olennaisesti rahanpesun vastaiseen kansainväliseen toimintaan. (Lappi-Seppälä ym., 2022, s. 1177.)

Rahanpesun sekä terrorismin rahoittamisen torjunnalla on kaksi toisiaan täydentävää tavoitetta, joista ensimmäisenä tällä pyritään suojelemaan laillista

taloutta ja rahoitusjärjestelmää rikollisen toiminnan vaikutuksilta. Toiseksi, rikosoikeudellinen torjunta pyrkii aktiivisesti vähentämään rikollista toimintaa ja taloudellista hyötyä, jolla voidaan tukea yhteiskuntajärjestyksen säilymistä. Rahanpesun vastaiset toimet eivät ole tehokkaita ilman pankkien ja lainvalvontaviranomaisten tiivistä yhteistyötä, joka perustuu ennaltaehkäiseviin keinoihin, liiketoimien analysointiin, ilmoitusvelvollisuuteen sekä asiakirjojen säilyttämiseen. (Sahavirta, 2008, s. 47.)

4.2 Rahanpesun historia sekä nykytilanne

Rahanpesun omainen toiminta voidaan katsoa olleen olemassa niin kauan, kun on toteutettu taloudellista hyötyä saavuttavia rikoksia. Rikoshyödyn pesemisestä on puhuttu noin 100 vuotta sitten ensimmäisen kerran, eli käsitteenä rahanpesu katsotaan kohtalaisen tuoreeksi. Modernin rahanpesun synty katsotaan alkaneen noin 1920-luvulla Yhdysvalloissa, jolloin Al Capone pyrki häivyttämään saamansa rikoshyödyn kieltolain aikaisesta alkoholikaupastaan perustamalla vaatepesuloita, joiden tuotto oli varsin korkea. (Hyttinen, 2021, s. 24.)

Rahanpesun rikosoikeudellinen kehityskulku sääntelyn osalta on alkanut vuodesta 1994, jonka jälkeen on rikosvastuu laajentunut kattamaan erilaisia tekemuotoja. Rikosoikeudellisesti arvioituna voidaan katsoa muutostahdin olleen poikkeuksellinen, sillä kotimaista lainsäädäntöä on pitänyt muuttaa kansainvälisten suositusten sekä sopimusten mukaisesti. (Hyttinen, 2021, s. 85.)

Rahanpeseminen tapahtuu lailliselta yhteiskunnalta piilossa, minkä vuoksi varman luotettavan tiedon saaminen sen määrästä sekä laajuudesta on mahdollista. Suomessa rahanpesemisen on arvioitu kohdistuneen pääasiallisesti huumausaine- ja talousrikoksilla saatuun varallisuuteen. (Sahavirta, 2008, s. 38.) Rahanpesu on mittavan kokoluokan rikollista toimintaa ja siinä liikkuu enemmän rahaa vuosittain kuin esimerkiksi kaasu- ja öljyteollisuudessa. Rahanpesun kokoluokan arvioidaan olevan maailman bruttokansantuotteesta noin 2–5 %, eli vuosittain noin 700–2000 miljardia euroa. Suomessakin

rahanpesua tapahtuu, mutta mittakaavassa huomattavasti pienemmässä määrin. Suomessa rahanpesua tapahtuu vuosittain noin 5,4–13,4 miljardin euron arvosta, ja viime vuosina tapahtuneet sääntelymuutokset sekä eri pohjoismaisten pankkien tutkinta ovat myös muuttaneet Suomen tilannetta. (Andersén & Salmela, 2024, s. 34–36.)

5 VIRANOMAISET JA TOIMIJAT

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen perustuu menettelytapoihin, jotka ovat sovittu kansainvälisesti. Sääntelyllä pyritään noudattamaan yhteisiä menettelytapoja globaaleilla rahoitusmarkkinoilla sekä paikallisessa taloudellisessa toiminnassa. Suomessa rahanpesulainsäädännön keskeisin tavoite on torjua aiempaa tehokkaammin talousrikollisuutta sekä harmaata taloutta valtioneuvoston tavoitteiden mukaisesti. (Andersén & Salmela, 2024, s. 13–14.)

Viranomaiset ovat antaneet yhteiskunnallisen tehtävän palveluntarjoajille valvoa asiakkaitaan. Suomessa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä koskevan sääntelyn piirissä toimivat myös poliisihallitus, patentti- ja rekisterihallitus, aluehallintovirasto sekä asianajajayhdistys. Viranomaisten tulee ilmoittaa rahanpesun selvittelykeskukselle välittömästi, mikäli he havaitsevat suorittamansa valvonnan tai tehtäviensä hoidon yhteydessä muutoin ilmi tulleiden indikaattorien perusteella epäilyttäviä liiketoimia tai terrorismin rahoittamista. Poliisihallituksella on oikeus suorittaa valvontaa varten tarkastus elinkeinoharjoittajan tai yhteisön tiloissa. Muilla valvontaviranomaisilla on oikeus toimittaa tarkastus säännösten noudattamisen valvomiseksi myös asumiseen käytetyissä tiloissa. (Andersén & Salmela, 2024, s. 151.)

Viranomaisten on valvottava finanssialan toiminnan sääntöjen noudattamista erityisen huolellisesti, sillä pankkitoimintaan liittyy paljon erilaisia yksityiskohdallisia säännöksiä sekä yhteiskunnallisia riskejä. Pankkien valvonta on asetettu

finanssivalvontaviranomaisten vastuulle, jotka ovat alan erikoistuneita asiantuntijoita sääntelyyn sekä liiketoimintaan liittyen. Valvontaa on mahdollista suorittaa eri tavoilla. Pankkien tulee raportoida viranomaisille säännöllisesti esimerkiksi riskienhallintaan liittyvistä asioista, jotta viranomaiset voivat täsmällisesti seurata pankkien menettelyitä sekä toimintatapojen oikeellisuutta. Pankkien toimintaa on myös mahdollista tutkia tarkemmin tarkastuksilla pankkeihin, jolloin viranomaiset keskittyvät tutkimaan pankkien toimintaa sekä huomioimaan, kuinka pankit noudattavat velvoitteitaan. (Wuolijoki, 2022, s. 63.) Suomen Finanssivalvontaa tarkastellaan tässä opinnäytetyössä laajemmin luvussa 5.2.

Globaaleihin ongelmiin rahanpesussa on keskitytty puuttumaan erilaisten kansainvälisten standardien sekä lainsäädäntöinstrumenttien avulla. Suomen näkökulmasta voidaan tunnistaa erilaisia keskeisiä kehityskulkuja sekä toimenpiteitä, jotka ovat vaikuttaneet aikojen saatossa rahanpesun rikosoikeudelliseen sääntelyyn. Nämä vaikutteet ovat olleet sekä globaaleja että Eurooppaan keskittyneitä, mutta jaottelu tällaisenaan on usein ongelmallinen, koska monet Euroopan Unionin toimenpiteet perustuvat eri toimijoiden kuten FATF tai YK:n sopimuksiin sekä suosituksiin. Siksi näiden toimien moninaisuus tekee haasteelliseksi muodostaa yhtä selkeää kokonaiskuvaa rahanpesun kansainvälisestä sääntelytaustasta, sillä eri toimenpiteet ja sopimukset voivat olla päällekkäisiä tai vaihtelevia sitovuudeltaan. (Hyttinen, 2021, s. 34–35.)

5.1 FATF – Financial Action Task Force

FATF eli Financial Action Task Force on Money Laundering on OECD:n eli taloudellisen kehityksen ja yhteistyön järjestön alaisuudessa merkittävässä sekä tärkeässä roolissa toimiva hallitusten välinen terrorismin rahoittamisen ja rahanpesun vastainen toimintaryhmä. (Andersén & Salmela, 2024, s. 13–14).

FATF on vuonna 1989 perustettu rahanpesuvastainen globaali toimija. Suomi on ollut vuoden 1991 alusta FATF:n jäsenmaa, jonka suosituksiin EU:n rahanpesusääntely perustuu. FATF:n keskeinen tehtävä on estää rahanpesua

edistämällä tehokasta kansallista lainsäädäntöä, eikä laadi esimerkiksi kansainvälisiä sopimuksia, vaan koordinoi sekä monitoroi eri valtioiden onnistumista rahanpesun vastaisissa toimissa. (Hyttinen, 2021, s. 38–40.)

FATF:n vaikutus on ulottunut laajalle Eurooppaan ja monet maat ovat joutuneet säätämään uudenlaisia rahanpesusäädöksiä. Euroopan Unionin rahanpesulainsäädäntö ei perustu puhtaasti vain unionin omaan harkintaan, vaan FATF on ollut suurena merkittävänä osana unionin linjauksissa. FATF:n työhön on myös aikojen saatossa kohdistunut erilaista kritiikkiä, joista suurimpana aiheena on liian fundamentaalisesti rahanpesun torjunnan edistäminen, ilman riittävää huomiota kustannus-hyötyanalyysiin. (Hyttinen, 2021, s. 40–42.)

5.2 Suomen Finanssivalvonta

Keskeisin Suomessa pankkeja valvova viranomainen on Finanssivalvonta. Se on osana Euroopan yhteistä pankkivalvontamekanismia eli SSM-järjestelmää ja toimii Suomen Pankin yhteydessä. Se, missä määrin valvontavastuu kuuluu EKP:lle ja missä määrin Suomen Finanssivalvonnalle, riippuu luottolaitoksen luonteesta sekä koosta. (Wuolijoki, 2022, s. 69.) Finanssivalvonnan toiminnasta säädetään Laissa Finanssivalvonnasta (878/2008). Sen tehtävänä on laissa säädetyllä tavalla valvoa eri finanssialan toimijoita sekä edistää hyvien menettelytapojen noudattamista näiden keskuudessa. (Laki finanssivalvonnasta 878/2008, 1 luku 3 §).

Finanssivalvonnalla on toimintansa suorittamiseen erittäin laajat toimintavaltuudet, joihin luetaan mm. laajat tiedonsaantioikeudet myös pankkisalaisuudesta eri vaitiolonormien estämättä. Finanssivalvonta omaa myös erittäin laajat tarkastusoikeudet ja sen tehtäviin lukeutuvat esimerkiksi rekisteröintien ja toimilupien hallinta, rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen, tilintarkastajien valvonta, yleinen valvonta, kotimainen ja kansainvälinen yhteistyö sekä finanssijärjestelmän vakauden varmistaminen. (Wuolijoki, 2022, s. 70; Laki finanssivalvonnasta 878/2008, 1 luku 3 §.)

6 ASIAKKAAN TUNTEMINEN JA TUNNISTAMINEN

Pankeilla on laaja velvollisuus tunnistaa sekä tuntea asiakkaansa tarkasti erityisesti asiakassuhteen alkuvaiheessa sekä aina ennen liiketoimien toteuttamista. Asiakkaan tuntemiseen kuuluu riskiarvioinnin tekeminen, jossa huomioidaan esimerkiksi asiakkaan liiketoiminnan laatu, laajuus, taloudellinen asema sekä varojen alkuperä. Erityistä huomiota kiinnitetään asiakkaisiin, joilla on poliittista vaikutusvaltaa tai toimivat aloilla, joihin liittyy kohonnutta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskiä. Myös maantieteelliset riskitekijät ovat asiakassuhteessa keskeisiä, sillä asiakkaalla saattaa olla liiketoimintaa maassa, jossa pidetään rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen kannalta suurriskisinä ja joissa on korkea korruptioriski. Tällaisissa tilanteissa maksut sekä liiketoimet voivat edellyttää tehostettua valvontaa sekä erityisiä tuntemismenettelyjä. (Andersén & Salmela, 2024, s. 84–87.) Asiakkaan tehostettua tuntemismenettelyä käsitellään tarkemmin tässä opinnäytetyössä luvussa 6.2.

Rahanpesun sekä terrorismin rahoittamisen torjunnan kannalta keskeistä on, että pankin kautta tehtyjä erilaisia taloudellisia tapahtumia seurataan tarkasti sekä jatkuvasti. Esimerkiksi asiakkaan tuntemisesta ei saada tarvittavaa hyötyä, mikäli tämän tuntemistietoja ei verrata asiakkaan tosiasialliseen arkitoimintaan. Jos asiakkaan tuntemistiedot eivät ole korkeatasoisia, ei näiden avulla pystytä tunnistamaan mahdollisia epäilyttäviä tai epätyypillisiä maksutapahtumia. Maksuliikenteen määrä on valtavaa, joten tehokas monitorointi eli asiakkaan toiminnan jatkuva seuraaminen edellyttää laadukkaita IT-järjestelmiä, joilla tähän pystytään. Näiden avulla pankki voi selvittää, onko epäilyttävisissä tilanteissa tarpeen ryhtyä lain edellyttämiin toimiin. (Wuolijoki, 2022, s. 118.)

Valvottavan organisaation on varmistettava, että sillä on selkeät ja toimintaa tukevat ohjeet sekä työprosessit asiakkaiden tunnistamiseen ja tuntemiseen, jotta rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estäminen on mahdollisimman tehokasta. Näiden ohjeiden tulee olla räätälöityjä organisaation omiin toimintoihin, ja henkilöstön jatkuva koulutus on keskeistä. Organisaation on nimettävä

vastuuhenkilöt, jotka valvovat rahanpesun estämisen säädösten noudattamista ja seuraavat sisäisten valvontatoimien tehokkuutta. Työnjaon ja vastuiden tulee olla tarkasti sekä selkeästi määriteltyjä, ja sisäisen raportoinnin sekä valvontajärjestelmän on oltava selkeitä ja helposti käytettävissä. Yrityksen täytyy tuntea asiakkaansa hyvin ja varmistaa, että sen tarjoamia palveluita tarjotaan vain oikeille tahoille. Asiantuntijoiden tulee olla valmiita reagoimaan nopeasti epäilyihin väärinkäyttöihin. Tämän vuoksi on tärkeää, että sisäinen ohjeistus ja valvonta kattavat myös rahanpesun ja terrorismin rahoituksen ehkäisemisen prosessit. Näin voidaan varmistua toiminnan läpinäkyvyydestä ja sääntöjen noudattamisesta. (Finanssivalvonta, 2018.)

Valvonnan alaisen organisaation, kuten esimerkiksi pankin, tulee laatia riskiperusteisesti omat ohjeensa sekä vähimmäiskriteerinsä asiakkaan tunnistamiseen ja tuntemiseen omissa asiakassuhteissaan. Valvottavan organisaation tulee pystyä osoittamaan valvojalle, miten se tunnistaa ja arvioi asiakassuhteisiin liittyvät rahanpesuriskit sekä miten organisaatiossa seurataan asiakaidensa transaktioita ja palvelujen käyttöä. Näin voidaan varmistua siitä, että kaikki mahdolliset riskit ovat hallinnassa. (Finanssivalvonta, 2018, Asiakkaan tunteminen ja tunnistaminen; Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017, 2 luku 3 §.)

6.1 Asiakkaan tuntemistietojen säilyttäminen

Asiakkaan tuntemiseen liittyviä keskeisiä tietoja on säilytettävä huolellisesti. Näihin kuuluvat asiakkaan nimi, syntymäaika, henkilötunnus ja osoite, sekä vastaavat tiedot edustajasta ja oikeushenkilöstä. Lisäksi on tallennettava oikeushenkilön hallituksen jäsenten nimet ja kansalaisuudet, toimiala, tosiasiallisten edunsaajien tiedot sekä tarvittaessa omistus- ja määräysvaltasuhteet. Myös henkilöllisyyden vahvistamiseen käytetyt asiakirjat ja tiedot asiakkaan liiketoiminnasta ja varojen alkuperästä tulee säilyttää. Erityisesti on huomioitava luvussa 6.3. käsiteltävät poliittisesti vaikutusvaltaisiin henkilöihin keskittyvät erityisvaatimukset. Lisäksi pankkien tulee säilyttää asiakkaan pankkitilien, tallelokeroiden sekä sähköisen tunnistamisen prosessien ja menetelmien

tiedot, jos ne ovat liiketoiminnan kannalta olennaisia. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain muuttamisesta 573/2019, 3 luku 3 §.)

Asiakkaat eivät välttämättä tunne laajaa sääntelyä, mikä heihin kohdistuu, joten se saattaa aiheuttaa konflikteja asiakkaiden kanssa. Asiakkaille ei suoraan ole säädetty laissa velvollisuutta antaa pankille tietoja, mutta tällaisessa tapauksessa pankilla on oikeus esimerkiksi rajoittaa asiakkaan pankkipalveluita tai tehdä ilmoitus rahanpesuepäilystä. Pankilla on tällaisissa tilanteissa esimerkiksi oikeus irtisanoa asiakkaansa kanssa tehdyt sopimukset pankkipalveluista irtisanomisehtoja noudattaen. (Wuolijoki, 2022, s. 120.)

6.2 Asiakkaan tehostettu tunteminen

Ilmoitusvelvollisen on käytettävä tehostettuja toimenpiteitä asiakkaan tuntemiseksi tietynlaisissa laissa määritellyissä tilanteissa, jolloin rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riski on suurempi kuin tavallisesti. Tehostetulla tuntemisella tarkoitetaan, että ilmoitusvelvollisen tulee kiinnittää asiakkaan liiketoimiin tavallista tarkempaa huomiota varmistaakseen, ettei asiakassuhteeseen kytkeydy vaaraa rahanpesusta tai terrorismin rahoittamisesta. Tehostetun tuntemisen toimenpiteitä tulee käyttää myös esimerkiksi, jos liiketoimi tai asiakas itse liittyvät valtioon, jonka torjuntajärjestelmien ei katsota täyttävän kansainvälisiä vaatimuksia ja muodostavat täten riskin EU sisämarkkinoille. Valtioneuvosto säätää asetuksellaan tarkemmin, millaisiin palveluihin, asiakkaisiin tai esimerkiksi maantieteellisiin alueisiin liittyy huomattavasti kohonnut riski sekä miten näissä tilanteissa tulee toimia. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017, 3 luku 10 §; Aluehallintovirasto, 2024, s. 19.)

Tehostettu asiakkaan tuntemisvelvollisuus edellyttää pankilta normaalia laajempia selvitystoimenpiteitä sekä dokumentaatiota asiakkaan tosiasiallisesta toiminnasta ja palveluiden käytöstä. Pankki voi vaatia asiakastaan toimittamaan lisäasiakirjoja tai selvityksiä voidakseen varmistua asiakkaan antamista

tiedoista. Tehostetut tuntemistoimet voivat myös merkitä esimerkiksi tarkempaa huomiointia asiakkaan henkilöllisyyden todentamiseen sekä sen luotettavaan dokumentaatioon. (Finanssivalvonta, n.d., s. 27–28; Aluehallintovirasto, 2024, s. 19.)

6.3 PEP – Politically exposed person

Vaikka kaikkien asiakkaiden henkilöllisyys sekä liiketoimintaprofiili tulee selvittää, on huomioitava, että eräissä tilanteissa terrorismin rahoituksen ja rahanpesun riski on kriittisempi. Tämä koskee erityisesti henkilöitä, jotka ovat tai ovat toimineet merkittävässä julkisessa tehtävässä tai omaavat erityisiä suhteita henkilöihin, joiden liikesuhteet voivat aiheuttaa rahoituslalle oikeudellisia sekä maineeseen liittyviä riskejä. Tällaiset vaatimukset koskien poliittisesti vaikutusvaltaisia henkilöitä ovat luonteeltaan ennaltaehkäiseviä rikosoikeudellisuuden sijaan, eikä näitä tule tulkita automaattisesti rikolliseen toimintaan osallistuvina. Henkilön ollessa poliittisesti vaikutusvaltainen, ei näin ollen ole perusteltu syy kieltäytyä esimerkiksi asiakkuudesta. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston Direktiivi (EU) 2015/849, s. 32–33.)

Julkisia tehtäviä, jotka katsotaan lain mukaan poliittisesti vaikutusvaltaisiksi tehtäviksi ovat esimerkiksi toimiminen parlamentin jäsenenä, valtionpäämiehenä, hallituksen päämiehenä, oikeuselimen jäsenenä, keskuspankin johtokunnan jäsenenä, suurlähettiläänä tai kenraalikuntaan kuuluvana upseerina. Valtioneuvoston asetuksessa VNA (610/2019) on saatavilla tarkennettu lista, jossa on lueteltu kaikki merkittävät julkiset tehtävät. Poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön perheenjäseneksi lasketaan kansallisessa lainsäädännössä rinnastettu kumppani, lapset sekä heidän aviokumppaninsa ja vanhemmat. Poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön yhtiökumppaneiksi luetaan luonnolliset henkilöt, joilla tiedetään olevan läheinen liikesuhde kyseisen poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön itsensä kanssa tai hänen perheenjäsenensä kanssa sekä poliittisesti vaikutusvaltaisen tai tämän perheenjäsenen eduksi perustettujen yhteisöjen tai elinkeinoharjoittajien todellisia edunsaajia. (Aluehallintovirasto, 2024, s. 21.)

Pankeilla on oltava riskiperusteiset menetelmät selvittääkseen, onko asiakas itse, hänen perheenjäsenensä tai yhtiökumppaninsa poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö eli PEP. Poliittinen vaikutusvalta on aina arvioitava, jos asiakassuhteessa on havaittu normaalia suurempi riski rahanpesulle tai terrorismin rahoittamiselle. Jos asiakas on PEP, ylemmän johdon tulee hyväksyä asiakassuhde, selvitettävä varojen alkuperä sekä asiakassuhdetta tulee seurata tehostetusti. Vaikka asiakas ei toimisi enää merkittävässä julkisessa tehtävässä, voidaan häntä pitää 12 kuukauden ajan riskitekijänä. (Finanssivalvonta, n.d., s. 30.)

6.4 Compliance -toiminto pankeissa

Laissa luottolaitostoiminnasta (610/2014) on säädetty, että luottolaitoksilla tulee olla liiketoiminnasta erilliset toiminnot, jotka vastaavat riskien valvonnasta, sääntöjen sekä sisäisten periaatteiden noudattamisesta sekä sisäisestä tarkastuksesta. Riskien valvontatoiminnon tehtävänä on tunnistaa, mitata ja raportoida merkittävistä riskeistä hallitukselle sekä osallistua aktiivisesti riskistrategian luomiseen ja varmistua hallituksen ymmärtävän luottolaitokseen kohdistuvat riskit kokonaisvaltaisesti. (Laki luottolaitostoiminnasta, 610/2014, 9 luku 8 §.)

Pankkien sisälle on luotu erilliset Compliance-toiminnot, joiden tehtävänä on valvoa pankin sääntöjen sekä määräysten noudattamista osana oman pankin organisaatiota. Compliance-toiminto toimii riippumattomasti, jotta tämä voi suorittaa valvontatehtäviään puolueettomasti. Compliance-toiminto valvoo säännöllisesti, että pankin liiketoiminta noudattaa sekä pankin omia sisäisiä sääntöjä, kuten myös voimassa olevaa lainsäädäntöä. (Wuolijoki, 2022, s. 40.)

7 KÄTEINEN JA VAROJEN ALKUPERÄ

Pankin tulee tietää, kenen toimeksiannosta ja varoilla liiketoimia suoritetaan. Pankit ovat oikeutettuja tiedustelemaan tarvittaessa tilille tulevien varojen alkuperästä sekä niiden käyttötarkoituksesta. Pankki voi pyytää esimerkiksi todistuksia liiketoiminnasta, kirjallista selvitystä, rekisteriotteita tai muita asiakirjoja varmistuakseen varojen laillisuudesta. Kyseessä on lakiin perustuva asiakkaan tuntemiseen tarvittavien eri tietojen kartoittaminen. (Finanssivalvonta, 2020.)

Pankkien on kiinnitettävä erityisesti huomiotaan sellaisiin maksuliiketahtumiin, jotka esimerkiksi suuruudeltaan tai rakenteeltaan poikkeavat normaalista. Samoin tulee menetellä silloin, kun liiketoimelta ei löydy selkeää taloudellista tarkoitusta tai sen ei katsota sopivan yhteen sen tietojen tai kokemuksen kanssa, joka asiakkaasta on ilmoitusvelvollisella eli pankilla. Tällaisessa tapauksessa varojen alkuperä tulee selvittää. (Andersén & Salmela, 2024, s. 92.; Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017, 3 luku 4 §.)

Suomalaisessa kulttuurissa ilmoitusvelvollisen vastuu hankkia tapauskohtaisesti kaikki tarvittavat dokumentit asiakkaan toiminnan sisällöstä, tarkoituksesta sekä liiketoimeen kuuluvien varojen alkuperästä, saattaa aiheuttaa hämmennystä, sillä kaikki asiakkaat eivät välttämättä ole valmistautuneet antamaan pankissa kysyttäviin kysymyksiin vastauksia tai dokumentoimaan liiketoimiaan. Tällaisessa tilanteessa liiketoimen selvittämiseen tarvitaan pankilta merkittävä määrä henkilötyötä. (Andersén & Salmela, 2024, s. 83.)

Asiakassuhteen alkaessa tai satunnaisen, kertaluontoisen tilitapahtuman yhteydessä kaikki tapahtuvat ensimmäistä kertaa, eikä asiakasta vielä tunneta tai kun asiakkaasta ei ole pidempiaikaista tietoa asiakkaan toiminnan tuntemisen tueksi. Selonotolla tarkoitetaan, että asiakkaan tilanteesta otetaan selvää kuten esimerkiksi selvitetään varojen alkuperä. Suomalaisessa kauppaperinteessä esimerkiksi auto- tai tavarakaupan yhteydessä varojen alkuperän

selvittäminen on vielä monelle vieras käsite. Esimerkkinä, jos rahapelejä pe-lattaessa taloudellinen toimintakokonaisuus katsotaan ylittävän kaksi tuhatta euroa, tulee asiakas tunnistaa. Samoin jos varojen siirto ylittää tuhat euroa, asiakas täytyy tunnistaa sekä varojen alkuperä selvittää. (Andersén & Sal-mela, 2024, s. 65.) Mikäli pankkiasiakas kieltäytyy varojen alkuperäselvittämi-sestä, tulee pankin harkita voidaanko kyseiselle asiakkaalle tarjota tulevaisuu-nessa maksuliikennepalveluita, vai tuleeko näistä luopua (Andersén & Sal-mela, 2024, s. 165).

7.1 Käteinen raha nykypäivänä

Viime vuosina maksutavat ovat kokeneet suuren muutoksen, kun digitalisaatio on tuonut mukanaan erilaisia uusia maksujärjestelmiä. Korttimaksut ja mobiil-sovellukset ovat tehneet ostosten tekemisestä nopeampaa sekä helpompaa, ja yhä useammat ihmiset ovat siirtyneet käyttämään näitä sähköisiä maksuta-poja omassa arjessaan. Tämän kehityksen myötä käteisen rahan käyttö on vähentynyt huomattavasti, ja monissa maissa käteistä käytetään vain murto-osassa kaikista maksutapahtumista.

Käteinen raha on säilynyt terrorismin rahoittamisessa ja rahanpesussa ylei-sesti käytettynä välineenä, sillä se mahdollistaa rikolliselle rahan alkuperän sekä rikoksentekijän oman henkilöllisyyden salaamisen. Yleisiä indikaattoreita rahanpesulle tai terrorismin rahoittamiselle saattavat olla esimerkiksi tilille saa-puva iso suoritus, joka pyritään heti nostamaan pois käteisenä tai kun käteis-nostoja tehdään samana päivänä useissa eri pankkiautomaateissa ja/tai kont-toreissa. (Poliisi, n.d.)

Pääsääntöisesti käteistä käytetään maksuvälineenä arvoltaan pienemmissä maksutapahtumissa, mutta rahanpesun kohteena olevan varallisuuden määrä saattaa usein vaihdella huomattavasti. Ei voida siis olettaa, että rahanpesulla tarkoitetaan aina tuhansien eurojen salahankkeita. Käteisen käyttöön houkut-telee sen tuoma anonymiteetti, haltijakohtaisuus sekä jäljittämättömyys, jonka takia käteistä voidaan muuntaa esimerkiksi hyödykkeiksi, jotka päätyvät

osaltaan terroristiseen toimintaan. Esimerkiksi vuonna 2015 Pariisissa tapahtuneeseen terroristi-iskuun käytettyjen autojen, varusteiden sekä muiden kustannusten arvo oli vain noin 7000 €. Näiden ominaisuuksien vuoksi käteistä voidaan pitää riskialttiina maksuvälineenä, ja yksittäinenkin kynnyksarvon ylittävä käteismaksu saattaa mahdollistaa rikollisen toiminnan. (Aluehallintovirasto, 2022.)

8 ILMOITUSVELVOLLISUUS

Pankilla on Rahanpesulain 4 luvun mukainen velvollisuus ilmoittaa epäilyttävistä maksutapahtumista ja muista epäilyttävistä liiketoimista Keskusrikospoliisin alaisuudessa toimivalle rahanpesun selvittelykeskukselle. (Wuolijoki, 2022, s. 119). Euroopan unionin rahanpesudirektiivillä 308/91 edellytettiin, että kaikkien jäsenmaiden tulee säätää rahanpesu rangaistavaksi teoksi sekä rahalaitokset velvoitetaan ilmoittamaan rahanpesuepäilyksistä välittömästi viranomaiselle. Jokaiseen jäsenmaahan on perustettu rahanpesun selvittelykeskus, joka vastaanottaa ilmoitukset. Suomessa tämä toimii keskusrikospoliisin alaisuudessa. Pankkeja varten on ilmoitusvelvollisuudesta säädetty laissa luottolaitostoiminnasta (233/2021) 11 luvun 1 §:ssä. (Huhtamäki, 2000, s. 488.)

Rahanpesun selvittelykeskukselle tehtävä epäilyttävän toiminnan ilmoitus ei ole rikosilmoitus. Epäilyttävästä liiketoimesta laadittava ilmoitus perustuu ilmoitusvelvollisen vastuulla havaitsemaan toimeksiantoon tai liiketoimeen, joka finanssimarkkinoilla poikkeaa tavanomaisesta toiminnasta. Epäilyttävästä liiketoimesta laaditusta ilmoituksesta tulee ilmetä asiakkaan tuntemistiedot, liiketoimen laatu, liiketoimen määrä, valuutta, selvitys varojen alkuperästä, syy miksi liiketoimi katsotaan normaalista poikkeavaksi sekä liiketoimen tila sillä hetkellä. Ilmoitusvelvollisuuden täyttämiseksi kerätyt välttämättömät tiedot sekä asiakirjat tulee säilyttää ilmoitusvelvollisen toimesta viisi vuotta erillään itse asiakasrekisteristä. Ilmoitusvelvollinen ei myöskään saa kertoa

rahanpesuilmoituksesta epäilyksen alaiselle henkilölle tai muulle osapuolelle. Salassapitovelvollisuus kohdistuu jokaiseen henkilöön tai tahoon, jotka ovat saaneet asiasta tietoa. (Andersén & Salmela, 2024, s. 135–136.)

Mikäli ilmoitusvelvollinen eli esimerkiksi pankki toiminnassaan laiminlyö säännöksiä tai määräyksiä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ehkäisemiseen, voi valvontaviranomainen vaatia uhkasakolla ilmoitusvelvollista täyttämään velvollisuutensa laiminlyönnin ollessa vähäinen. Tehtävien hoitamatta jättäminen, jotka liittyvät luonteeltaan rahanpesun sekä terrorismin rahoittamisen estämiseen voivat aiheuttaa ilmoitusvelvolliselle julkisen varoituksen, rikemaksun tai seuraamusmaksun. Seuraamusmaksun määrä perustuu toimen kokonaisarviointiin, eli menettelyn laajuuteen, laatuun sekä kestoaikaan. Arvioinnissa otetaan myös huomioon aiheutettu vahinko sekä saavutettu hyöty. (Andersén & Salmela, 2024, s. 153.)

8.1 Whistleblowing – järjestelmä

Laissa Finanssivalvonnasta säädetään 8 luvun 71a §:ssä ns. whistleblowing-järjestelmästä, jossa kuka tahansa voi ilmoittaa luottamuksellisesti väärinkäytösepäilystään Finanssivalvonnalle. Säännöksen mukaisesti Finanssivalvonnan tulee ylläpitää järjestelmää, jonka kautta sen on mahdollista vastaanottaa finanssimarkkinoilta ilmoituksia erilaisista väärinkäytösepäilyistä. On lähtökohteisesti otettava huomioon, että ilmoituksen tekijän henkilöllisyys sekä ilmoituksen tekemisen tieto tulee pitää salaisena. Tällainen säännös on tarkoitettu tilanteisiin, jossa Finanssivalvonnan alla toimivan organisaation työntekijä haluaa ilmoittaa tilanteesta, jossa havaitsee merkkejä työnantajaansa kohdistuvasta epäilystä. (Wuolijoki, 2022, s. 70.)

Ilmoitusmenettelyssä täytyy olla selkeät sekä riittävät toimet, jotka varmistavat ilmoitusten asianmukaisen käsittelyn ja suojaavat sekä ilmoituksen tehnyttä työntekijää että ilmoituksen kohteena olevaa henkilöä. Lisäksi menettelyn tulee sisältää ohjeet, joilla turvataan molempien henkilöllisyys, ellei laissa

säädettä toisin esimerkiksi väärinkäytösten selvittämistä varten. (Laki finanssivalvonnasta, 8 luvun 71a §.)

8.2 Liiketoimen keskeyttäminen ja siitä kieltäytyminen

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ehkäisyssä eivät pankin velvollisuudet rajoitu pelkästään asiakkaan tuntemiseen, ilmoituksiin epäilyttävästä liiketoimesta tai toiminnan tarkkailuun. Pankilla on velvollisuus tietyissä tilanteissa kieltäytyä liiketoimesta rahanpesuun tai terrorismiepäilyihin liittyvistä syistä. Tällaisia liiketoimia voivat olla esimerkiksi maksutapahtumat tai luotonmyöntö. Pankki ei saa perustaa asiakassuhdetta, mikäli se ei pysty toteuttamaan asiakkaan tuntemiseen säädettyjä toimenpiteitä eikä myöskään toteuttaa maksutilin kautta tapahtumaa transaktiota, mikäli se ei pysty toteuttamaan toimia, jotka on asiakkaan tuntemiseksi säädetty. (Wuolijoki, 2022, s. 121.)

Tehokas monitorointi asiakassuhteessa voi paljastaa sivutuotteena myös tapauksia, joissa asiakas on joutunut itse rikoksen uhriksi ja hänen varojensa ollaan siirtämässä rikosta suorittavalle henkilölle. Pankilla saattaa olla mahdollisuus tällaisessa tilanteessa transaktion eli maksun pysäyttämiseen sekä selvittää, onko maksu asiakkaan tahdon mukainen sekä onko asiakas siitä tietoinen. Maksujen pysäyttämisen oikeudellinen perusta saattaa tällöin olla tilisopimusehdoissa tai Rahanpesulain 4 luvun 5 §:ssä, jossa on saatettu sopia pankin oikeudesta estää väärinkäytöstilanteissa tilin käyttö. Pankilla ei ole kuitenkaan velvollisuus tuottaa aktiivista petoksantorjuntatyötä, eikä teknilliset järjestelmät pankissa välttämättä mahdollista maksuliikenteen seuranta reaaliajassa. (Wuolijoki, 2022, s. 120.)

Keskusrikospoliisi voi päättää varojen jäädyttämisestä, jolla tarkoitetaan toimenpiteitä, joilla estetään sellainen varojen käyttäminen, käsitteleminen, siirtäminen ja liikkuminen, joka muuttaisi varojen sijaintia, määrää, hallintaa, omistusta, käyttötarkoitusta tai luonnetta sekä toimenpiteitä, jotka mahdollistaisivat jäädytettyjen varojen käytön. Tämä tarkoittaa kieltoa pankille luovuttaa

jäädytyksen kohteena olevalle taholle varoja. (Wuolijoki, 2022, s. 123; Laki varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi 325/2013, 4–5 §.)

9 HUIJAUSMUOTOJA SEKÄ NIIDEN TUNNUSMERKKEJÄ

Rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan rahanpesusta on tuomittava se, joka käyttää, ottaa vastaan, luovuttaa, muuntaa, välittää, pitää hallussaan tai siirtää rikoksella hankittua omaisuutta hankkiakseen toiselle tai itselleen hyötyä tai peittääkseen omaisuuden tai hyödyn laittoman alkuperän tai avustaakseen rikoksentekijöitä välttämään oikeudellisia seuraamuksia, jotka rikoksesta voidaan katsoa seuraavan. (Hyttinen, 2021, s. 219.)

Huijauksissa rikolliset vetoavat ihmisten heikkouksiin, jotka voivat olla esimerkiksi toiveita nopeasta rikastumisesta tai elämänlaadun kohentumisesta. Jokaisen on tärkeää tunnistaa yleisimmät huijaustavat, joita viime vuosina on ilmennyt. Paras tapa huijauksien estämiselle omalle kohdalle sekä lähipiirille, on lisätä tietoisuutta niistä. (Poliisi, 2024.)

9.1 Identiteettivarkaus

Tyypillisesti identiteettivarkaus tapahtuu väärennetyllä tai varastetulla henkilöllisyystodistuksella, jolloin tekijä pyrkii avaamaan tällaisella henkilöllisyystodistuksella itselleen pankkitilin sekä verkkopalvelutunnukset. Tunnusten avulla rikoksentekijällä on mahdollisuus nostaa esimerkiksi erilaisia vakuudettomia lainoja ja osoittaa näin laskut uhrin nimiin. Identiteettivarkauden helppouden vuoksi pankkitoimihenkilöiden tulee kiinnittää erityistä huomiota asiakkaan käyttämään henkilöllisyystodistukseen ja tosiasiallisesti tunnistaa asiakas hänet kohdatessaan. (Salomaa, 2021, s. 37.)

Henkilöllisyyttä osoittava asiakirjaa tarkastellessa on huomioitava asiakirjan ehjyys, sillä se ei saa olla vahingoittunut. Toiseksi tulee tarkkailla, onko

asiakkaan kasvot yhdenmukaiset kuvassa näkyvään henkilöön verraten. Henkilöllisyystodistuksen vertailussa suositellaan käytettäväksi apuna verkkohakemistoa Pradaa, joka on aitojen henkilö- ja matkustusasiakirjojen julkinen verkkohakemisto. Verkkohakemistoa ylläpitää Euroopan unionin neuvostossa työskentelevät pääsihteeristön oikeus- ja sisäasioiden pääosasto. (Salomaa, 2021, s. 38.)

Identiteettivarkaus voi tapahtua myös sähköisesti verkkopalvelutunnusten päätyessä väärin käsiin, jolloin rikollinen voi esittäytyä uhrina verkossa ja tehdä uhrin nimiin ostoja, hakea uusia palveluita, siirtää rahaa tai nostaa esimerkiksi uusia luottoja. Tyypillisesti rikolliset saattavat luoda sivuja, jotka muistuttavat oman pankin verkkosivuja, jolloin uhri saattaa pyrkiä kirjautumaan omalle pankkitililleen rikollisten verkkosivuilla. (Asiakastieto, 2022.)

9.2 Muulitoiminta ja rakkaushuijaukset

Muulitoiminta tarkoittaa, että ”muulina” toimiva henkilö peittää rikoksella saatujen varojen alkuperää palkkiota vastaan. Tyypillistä on, että muulina toimivalla henkilöllä ei ole yhteyttä alkuperäiseen rikokseen, vaan hän mahdollistaa toimillaan pahimmassa tapauksessa sen, että rikollinen varojen alkuperä saadaan häivytettyä kokonaisuudessaan. (Knuuttila, 2023.)

Muulien värvääminen ei ainoastaan perustu jo valmiiksi rikoksia toteuttaneisiin henkilöihin, vaan uhreina saattaa olla myös haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt, kuten nuoret, työttömät, opiskelijat tai vanhukset. Yhteydenottoja saattaa tulla esimerkiksi sosiaalisessa mediassa, työpaikkailmoituksen kautta tai sähköpostilla. On syytä herätä epäilyksiä mahdollisuudesta muulitoimintaan, mikäli esimerkiksi työpaikkailmoituksessa haetaan edustajaa toimimaan yhtiön puolesta omia henkilökohtaisia pankkipalveluita käyttäen. Myös erilaisilla rakkaushuijauksilla voidaan yrittää uhreja toimimaan muuleina, jolloin pyritään saamaan muuli vastaanottamaan ja siirtämään tilivaroja eteenpäin kolmansille osapuolille. (Knuuttila, 2023.)

Mikäli on syytä epäillä joutuneensa muulitoiminnan uhriksi, tulee esimerkiksi varojen siirtäminen lopettaa välittömästi. Toiminnasta tulee ilmoittaa omalle pankilleen tai poliisille. (Europol, n.d.)

9.3 Bulvaani

Bulvaanilla tarkoitetaan omissa nimissään toiselle henkilölle toimivaa välikättä, jota voidaan käyttää hyödyksi välikätenä useissa eri oikeustoimissa. Bulvaanit voivat toimia esimerkiksi nimellisesti toisen henkilön puolesta niin sanottuina haamuostajina asuntokaupoissa, valejohtajina yrityksissä tai haamuvakuuttajana vakuutuslalla. Syytä bulvaanien käytölle on monia, mutta lähtökohtaisesti tarkoituksena on saada tosiasiallisen edunsaajan henkilöllisyys peitettyä. Mikäli toimija epäilee tapauksessa bulvaanin käyttöä, on liike- tai oikeustoimesta kieltäydyttävä. (Salomaa, 2021, s. 33.)

Indikaattoreita bulvaanina toimimiseen saattaa olla esimerkiksi, kun yhtiön nimissä tai puolesta toimiva henkilö ei osaa avata yhtiön toimintaa, suoritettava liiketoimi on epäsuhdassa asiakkaan oman profiilin kanssa tai kun asiakkaan liiketoimien perusteella ilmenee, että on syytä epäillä jonkun ulkopuolisen henkilön käyttävän hänen tiliään. (Salomaa, 2021, s. 34.)

9.4 Sijoitushuijaus

Sijoitushuijauksissa on tyypillistä samanlaisen kaavan toistuvuus. Ensimmäisen kontaktoinnin jälkeen uhrin suhteen kehitetään luottamusta ja pidetään tiiviisti yhteyttä. Sijoitushuijauksessa kiirehditään päätöksentekoa ja sijoituskohteita tyypillisesti kaupitellaan pienellä riskillä ja hyvällä tuotolla. Pahimmassa tapauksessa sijoitushuijaus voi jatkua vuosia, kun tuottoa ei odotetakaan lähitulevaisuudessa vaan vasta esimerkiksi muutaman vuoden kuluttua. (Isotalo, 2021.)

Rikolliset tyypillisesti hyödyntävät ihmisten halua rikastua mahdollisimman nopeasti sekä vähällä vaivalla toteuttaessaan huijauksia. Sijoitushuijauksien

tarkoituksena on houkutella ihmisiä huipputuottavien sijoitustuotteiden pariin. Huijarit voivat tarjota suuria sijoitusvoittoja pienillä panostuksilla ja huijauksen kohteena olevia henkilöitä voidaan kehoittaa asentamaan tietämättään laitteelleen esimerkiksi etähallintaohjelma, jolla huijari saa pääsyn uhrin laitteelle. Sijoitushuijauksissa usein käytetään tunnettujen yritysten tai henkilöiden nimiä ja näiden avulla yritetään kerätä uhrien luottamusta sijoituskohteeseen. (Kulttajaliitto, 2024.)

9.5 Tietojen kalastelu (Phishing)

Usein ulkomailla toimivat rikolliset saattavat yrittää kalastella uhreiltaan taloudellisesti hyödynnettäviä tietoja, kuten luottokortin numeroita, verkkopankkitunnuksia tai henkilötietoja. Tietojen kalastelun uhri voi saada esimerkiksi tekstiviestin, jossa kehoitetaan kirjautumaan pankkitunnuksilla palveluun välittömästi uhkaamalla tilin sulkemisella. Viestissä mainittua linkkiä painamalla siirrytään verkkosivulle, joka saattaa näyttää aidolta. Huijari yrittää tällaisessa tilanteessa hyödyntää mahdollisen kalastelun uhrin tietoja rikolliseen tarkoitukseen. (Poliisi, 2024.)

Tietojen kalastelu eli Phishing on yleistynyt ilmiö ja vaarallinen uhka digitaalisessa maailmassa. Tietojen kalastelu on laaja ilmiö ja joskus vaikeaa tunnistaa. Tunnuspiirteitä tietojenkalastelulle on esimerkiksi huonolla suomella kirjoitettu teksti, tarjous on voimassa vain rajoitetun ajan, viestissä pyydetään kiihertämään tai kun viesti lähetetään epäilyttävästä osoitteesta. Sähköisessä ympäristössä saadut linkit tulee huomioida aina varauksella ja käyttää ainoastaan toimijoiden omia kotisivuja kirjautuessa eri palveluntarjoajien palveluihin. (Fine, 13.9.2023.)

10 POHDINTA JA LOPPUTULOS

Opinnäytetyössä keskityttiin pankkien velvollisuuksiin rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi. Tutkimuskysymyksiä tarkasteltiin pankkien noudatettavia vaatimuksia, jatkuvan koulutuksen merkitystä sekä sääntelyn roolia. Ensimmäinen tutkimuskysymys käsitteli pankkien noudatettavia sääntelyvaatimuksia, joiden tavoitteena on estää rahanpesua ja terrorismin rahoitusta. Toisessa kysymyksessä pureuduttiin jatkuvan koulutuksen merkitykseen pankkien henkilöstön osaamisen ylläpitämisessä, ja kolmannella kysymyksellä tutkittiin sääntelyä ja suosituksia.

Pankkien tulee noudattaa erilaisia vaatimuksia, jotka perustuvat kansalliseen lainsäädäntöön sekä EU rahanpesudirektiiveihin. Lisäksi Finanssivalvonta asettaa pankkien noudettavaksi säännöllisiä ohjeita sekä raportointivelvollisuuksia, joiden tarkoituksena on varmistaa, että pankin riskienhallinta täyttää vaaditun laadun. Opinnäytetyön lopputulos tarjoaa kattavan kuvan pankkien velvollisuuksista ja vastuista rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi. Teoriaosuudessa selitetään kattavasti sääntelyn taustalla olevat tärkeät käsitteet ja lait, joita ovat esimerkiksi Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (444/2017), Laki varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi (325/2013), Laki Finanssivalvonnasta (878/2008) sekä kansainväliset sopimukset ja direktiivit. Työ korostaa pankkitoimihenkilöiden asiantuntemuksen merkitystä, sillä heidän roolinsa ei rajoitu pelkästään lakien passiiviseen noudattamiseen sekä sääntelyn teorian tuntemiseen, vaan heillä on työssään aktiivinen tehtävä epäilyttävien maksutapahtumien valvonnassa.

Sääntelyn tehokas noudattaminen edellyttää sekä henkilöstön jatkuvaa koulutusta että kattavia sisäisiä ohjeistuksia, joilla pankit voivat varmistaa sääntelyyn liittyvien velvollisuuksiensa täyttämisen. Pankkitoimihenkilöiden henkilökohtaisen tietopohjan vahvistaminen ja riskitietoisuuden lisääminen ovat äärimmäisen tärkeitä tekijöitä, jotka auttavat havaitsemaan epäilyttäviä liiketoimia ajoissa ja toimimaan oikein sääntöjen mukaan niiden ennaltaehkäisemiseksi. Pankit kohtaavat myös haasteita sääntelyn tiukentuessa, sillä

sääntelyn päivittämistarpeet ovat jatkuvia vuosien saatossa. Lakeja rahanpesun- ja terrorismin rahoittamisen torjunnan estämiseksi päivitetään säännöllisesti sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla.

Opinnäytetyön aikana havaittiin myös, että tiukentunut sääntely voi ajoittain aiheuttaa haasteita asiakassuhteille. Epäilyttävien maksutapahtumien ilmoittaminen sekä varojen alkuperän selvittäminen ovat keskeisiä toimintamalleja, mutta ne voivat vaikuttaa kielteisesti asiakkaiden suhtautumiseen pankkipalveluihin, erityisesti niissä tilanteissa, kun asiakkaat eivät ole tietoisia rahanpesulainsäädännön taustalla olevista vaatimuksista, joita pankin tulee noudattaa täyttääkseen velvollisuutensa. Tähän haasteeseen voidaan vastata avoimella viestinnällä asiakkaiden ja pankkien välillä, jossa pankit kertovat asiakkailleen näiden toimenpiteiden merkityksestä ja hyödyistä turvallisen sekä kestävän talousjärjestelmän ylläpitämiseksi.

Sääntely ja viranomaissuositukset tukevat pankkeja talousrikollisuuden torjunnassa tarjoamalla selkeitä ja yhtenäisiä prosessikehyksiä, jotka parantavat pankkien kykyä hallita riskejä ja vahvistavat valvontajärjestelmiä. Finanssivalvonnan ja Euroopan keskuspankin (EKP) ohjeistukset tehostavat riskiperusteisen valvonnan toteuttamista ja auttavat pankkeja tunnistamaan ja vahvistamaan erilaisia mahdollisia riskialueita, mikä vähentää rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen mahdollisuuksia. Lisäksi sääntely mahdollistaa saumattoman kansainvälisen yhteistyön, mikä on kriittistä rahanpesu uhkien tunnistamisessa ja torjunnassa.

Opinnäytetyön lopputuloksena syntyi myös hyödyllinen tietopohja tärkeälle aihealueelle, joka voi toimia apuna erityisesti uusien pankkitoimihenkilöiden koulutuksessa. Ymmärrys pankkien vastuista auttaa henkilöstöä tunnistamaan tilanteet, joissa tarvitaan erityistä varovaisuutta ja tarkkaavaisuutta. Työ voi myös toimia pohjana lisäkoulutusmateriaalin kehittämiseksi, sillä se tarjoaa selkeän ja käytännönläheisen tietopaketin pankkien riskienhallinnasta ja viranomaisyhteistyön periaatteista. Lisäksi opinnäytetyöllä voidaan osoittaa, että pankkien ilmoitusvelvollisuuteen sekä asiakassuhteiden hallintaan liittyvät

käytännöt ovat ehdottomia rahanpesun ja terrorismin torjumisessa, ja on äärimmäisen tärkeää toteuttaa niitä yhtenäisesti koko toimialalla.

Aiheesta on haasteellista kehittää lisätutkimussuosituksia, sillä aihetta sivuaa usein liikesalaisuudet sekä sisäiset toimintamallit, jonka vuoksi esimerkiksi kyselytutkimuksia tai haastatteluja on haastava toteuttaa julkisena opinnäytetyönä. Kuitenkin tulevaisuutta ajatellen sekä tekoälyn kehittyessä, tutkimuksellisesti mielenkiintoinen aihe voisi olla tekoälyn mahdollinen hyödynnettävyys epäilyttäviä liiketoimia tehokkaammin tunnistettaessa tai kryptovaluuttojen vaikutukset rahanpesun sekä terrorismin rahoittamisen estämiseen.

Opinnäytetyön lopputuloksena voidaan todeta pankkien olevan keskeisessä roolissa globaalin talousrikollisuuden, erityisesti rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ehkäisyssä. Rahanpesun ja terrorismin rahoittaminen aiheuttavat vakavia riskejä talouden vakaudelle, ja pankkien vastuullisuus korostuu entistään näiden rikosten torjunnassa. Pankkien on noudatettava laajaa sääntelyä, jossa erityisesti riskiperusteinen lähestymistapa auttaa tunnistamaan ja hallitsemaan riskialttiita asiakkaita ja liiketoimia.

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunta on yhä ajankohtaisempaa, sillä myös kuluttajat ovat alttiimpia erilaisille huijauksille ja petollisille rikollisten löytäessä uusia keinoja rikollisen toiminnan rahoittamiseen. Tästä syystä tietoisuuden lisääminen yleisimmistä rikollisten käyttämistä huijausmuodoista on perusteltua, jotta voidaan auttaa ennaltaehkäisemään rikollista toimintaa sekä suojella yksityishenkilöitä ja yrityksiä päätymästä talousrikollisuuden uhreiksi. Sääntelyn tehokas noudattaminen ja henkilöstön jatkuvan koulutuksen tukeminen varmistaa, että pankit kykenevät reagoimaan mahdollisiin uusiin uhkiin nopeasti.

LÄHTEET

Aluehallintovirasto. (04/2024). Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen. Ohje ilmoitusvelvollisille. Haettu 25.9.2024 osoitteesta

<https://avi.fi/documents/25266232/60926372/Rahanpesun+ja+terrorismin+rahoittamisen+estäminen+-ohje.pdf/4f2798b3-4ad5-26b1-ce6a-b900f7060a5c?t=1623242533332>

Aluehallintovirasto. (27.9.2022). Rahanpesua seteleillä ja kolikoilla – onko käteinen edelleen kuningas? Haettu 2.10.2024 osoitteesta

<https://avi.fi/blogi/kirjoitus/-/blogs/rahanpesua-seteleill-ja-kolikoilla-onko-k-teinen-edelleen-kuningas->

Andersén, A. & Salmela, S. (2024). Rahanpesun estäminen ja kansainväliset pakotteet. Alma Talent Oy.

<https://samk.finna.fi/Record/samk.991540597105968?sid=4800371708>

Asiakastieto. (25.5.2022). Omatieto Media: Näillä vinkeillä vähennät identiteettivarkauden riskiä. Haettu 9.11.2024 osoitteesta

<https://www.asiakastieto.fi/omatieto/fi/artikkelit/20220525144500>

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2015/849, annettu 20 päivänä toukokuuta 2015, rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen, Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 648/2012 muuttamisesta sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2005/60/EY ja komission direktiivin 2006/70/EY kumoamisesta. Haettu 23.9.2024 osoitteesta

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=celex%3A32015L0849>

Europol. (n.d.). Rahan muulaus. Haettu 3.10.2024 osoitteesta

https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/fi_flyers.pdf

Finanssivalvonta. (6.9.2018). Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen. Haettu 18.9.2024 osoitteesta

<https://www.finanssivalvonta.fi/finanssisektorin-toimijalle/pankki/rahanpesun-estaminen/asiakkaan-tunteminen-ja-tunnistaminen/>

Finanssivalvonta. (28.2.2020). Asiakkaan tunnistaminen ja tunteminen. Haettu 28.10.2024 osoitteesta

<https://www.finanssivalvonta.fi/kuluttajansuoja/asiakkaan-tunnistaminen-ja-tunteminen/>

Finanssivalvonta. (n.d.). Standardi 2.4. Asiakkaan tunteminen – rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen. Haettu 28.10.2024 osoitteesta

<https://www.finanssivalvonta.fi/globalassets/fi/saantely/maaraysko-koelma/standardit/2.4/2.4.std5.pdf>

FINE. (15.9.2023). Älä tartu koukkuun – tunnista tietojenkalastelu eli phishing. Haettu 4.11.2024 osoitteesta

<https://www.fine.fi/ajankohtaista/2023/ala-tartu-koukkuun-tunnista-tietojenkalastelu-eli-phishing.html>

HE 228/2016. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä, laiksi rahanpesun selvittelykeskuksesta sekä eräksi niihin liittyviksi laeiksi. Haettu 26.9.2024 osoitteesta

<https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2016/20160228#idm46111191868384>

Isotalo, K. (17.11.2021). Varo, sijoitushuijarilta tulee paras tarjous – älä lankea lupauksiin. Taloustaito. Haettu 4.11.2024 osoitteesta

<https://www.taloustaito.fi/Rahat/varo-sijoitushuijarilta-tulee-paras-tarjous---ala-lankea-lupauksiin/#db3adeb5>

Hirvonen, A. (2011). Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Helsinki.

<https://samk.finna.fi/Record/samk.991229456605968?sid=4784356145>

Huhtamäki, A. (2000). Asianajajan ilmoitusvelvollisuus rahanpesuepäilystä, 489. Lakimies. 4/2000. Haettu 2.10.2024 osoitteesta

<https://www-edilex-fi.lillukka.samk.fi/lakimies/17500001.pdf>

Husa, J., Mutanen, A. & Pohjolainen T. (2010). Kirjoitetaan juridiikkaa: Ohjeita kirjoittamiseen.

<https://samk.finna.fi/Record/samk.99422786605968?sid=4860681229>

Hyttinen, T. (2021). Rahanpesu ja rikosvastuu: Teoria ja käytäntö. Alma Talent. Helsinki: Kauppakaari, 2001.

<https://samk.finna.fi/Record/samk.991405806305968?sid=4800371708>

Kuluttajaliitto. (3.7.2024). Sijoitushuijaukset. Haettu 3.10.2024 osoitteesta

<https://www.kuluttajaliitto.fi/materiaalit/sijoitushuijaukset/>

Laki Finanssivalvonnasta 878/2008 muutoksineen. Haettu 27.9.2024 osoitteesta: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2008/20080878>

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 muutoksineen. Haettu 15.9.2024 osoitteesta:

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170444#L3P10>

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain muuttamisesta 573/2019 muutoksineen. Haettu 20.9.2024 osoitteesta

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190573>

Laki varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi 325/2013 muutoksineen. Haettu 29.9.2024 osoitteesta

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20130325>

Lappi-Seppälä, T., Hakamies, K., Helenius, D., Melander, S., Nuotio, K., Ojala, T. & Rautio, I. (2022). Rikosoikeus. (5., uudistettu painos). Alma Talent.

<https://samk.finna.fi/Record/samk.991463206705968?sid=4860705955>

Poliisi. (2024). Petosrikokset. Haettu 3.10.2024 osoitteesta

<https://poliisi.fi/petosrikokset>

Poliisi. (n.d.). Rahanpesuindikaattorit. Haettu 4.11.2024 osoitteesta

<https://poliisi.fi/documents/25235045/67733116/Rahanpesuindikaattorit-2021.pdf/a900b182-b093-1fcf-31c9-50d4bd7f87c4/Rahanpesuindikaattorit-2021.pdf?t=1632740883793>

Rahanpesu.fi. (n.d.). Lainsäädäntö. Haettu 25.9.2024 osoitteesta

<https://rahanpesu.fi/lainsaadanto>

Sahavirta, R. (2008). Rahanpesu rangaistavana tekona. Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta, 2008.

<https://edition.fi/lakimiesyhdistys/catalog/book/525>

Salomaa, L. (27.9.2021). Rahanpesuindikaattorit. Keskusrikospoliisi. Haettu 3.10.2024 osoitteesta:

<https://poliisi.fi/documents/25235045/67733116/Rahanpesuindikaattorit-2021.pdf/a900b182-b093-1fcf-31c9-50d4bd7f87c4/Rahanpesuindikaattorit-2021.pdf?t=1632740883793>

Knuuttila, T. (23.5.2023). Älä ala muuliksi – Näin tunnistat rahanpesuyritykset ja muulitoiminnan. Haettu 3.10.2024 osoitteesta:

<https://www.poppankki.fi/blogi/nain-tunnistat-rahampesuyritykset-ja-muulitoiminnan>

Valtioneuvosto. (8.2.2024). Kansallinen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskiarvio 2023: Osittaispäivitys.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165433/Liite_Toimintasuunnitelma_2024-2025.pdf;jsessionid=BC0A236AEBDD5B5F94B7BF64249AAB53?sequence=2

Wuolijoki, S. (2022). Pankkioikeus I. (3., uudistettu painos). Alma Talent.
<https://samk.finna.fi/Record/samk.991461006505968?sid=4800371708>